

OBLIKOVANJE SRBIJE KAO SLOŽENE FEDERALNE JEDINICE

TITO — PK KPJ ZA SRBIJU

22. jula 1944.

. . . Što se tiče stvaranja KP Srbije, mi se u principu slažemo sa vama, no mislimo da se osnivački kongres ne bi smeo održati prije zasedanja osnivačke skupštine Antifašističkog saveta Srbije. Izvršite sve pripreme, a sam kongres moći ćete održati posle zasedanja saveta, u pogodno vreme, kada ćete moći na kongresu već pokazati značajnije političke i vojne rezultate. Ako bi održali kongres sada, on bi imao daleko manji značaj. Mi ćemo vam u tom pogledu dati naknadne upute.. -¹
V. Dedijer, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita*, 2, 1077.

N A R E D B A

VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ O USPOSTAVLJANJU VOJNE
UPRAVE ZA BANAT, BAČKU I BARANJU

17. oktobra 1944.

I

Oslobođenje Banata, Bačke i Baranje iziskuje što hitniju normalizaciju prilika u tim krajevima i stvaranje uslova za redovno funkcionisanje narodne demokratske državne vlasti. Naročite prilike u kojima su živeli ovi krajevi za vreme okupacije, kao i zadatak da se što brže i potpuno otklone sve nedaće nanесene našem narodu od strane okupatora i ovde naseljenih tuđinskih elemenata, te potrebe mobilizacije svih privrednih snaga za što uspešnije provođenje narodno-oslobodilačkog rata, zahtevaju da u početku sva vlast bude u rukama vojske.

Iz tih razloga stvara se na području Banata, Bačke i Baranje vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju.

Ova vojna uprava je privremenog karaktera i trajaće do oslobođenja naše zemlje, kada će vlast preći u ruke narodno-oslobodilačkih odbora.

¹ Odluku o stvaranju Komunističke partije Srbije doneo je Politbiro CK KPJ na sednici održanoj 16—18. oktobra 1943. Ova odluka je ponovo potvrđena na sednici Politbiroa CK KPJ održanoj na Visu juna 1944, kako saznajemo iz referata A. Rankovića na Petom kongresu KPJ, jula 1948. u Beogradu, jer do sada nije pronađen zapisnik sa te sednice. Kongres je odlagan i posle zasedanja Velike antifašističke skupštine narodnog oslobođenja o kojoj govori J. B. Tito („Antifašističkog saveta Srbije“). Na ovo odlaganje uticalo je nesumnjivo stanje u budućim autonomnim jedinicama Srbije — Vojvodini i Kosmetu koje su se nalazile pod vojnom upravom u jesen 1944, odnosno u zimu 1945. Zavоđenje vojne uprave u ovim jedinicama bilo je uslovljeno različitim uzrocima.

II

Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju obuhvata teritoriju Banata, Bačke i Baranje, koja je s južne strane ograničena rekama Dravom i Dunavom, a sa severne i istočne strane starom jugoslovensko-mađarskom i jugoslovensko-rumunskom granicom.

III

Na pomenutoj teritoriji sva izvršna i sudska vlast prelazi u ruke vojske i njenih u tu svrhu naimenovanih organa.

Za vreme trajanja vojne uprave organi narodne vlasti oličeni u narodnooslobodilačkim odborima pomagaće organe ove uprave u izvršenju njihovih zadataka.

IV

Na čelu vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju stoji komandant koji je za svoj rad odgovoran Vrhovnom komandantu NOV i POJ.

Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju deli se na:

- 1) vojnu oblast za Banat,
- 2) vojnu oblast za Bačku i Baranju.

Vojne oblasti dele se na komande područja, komande mesta i vojne stanice sela.²

Gojko Malović, *Vojna uprava u Banatu 1944—1945 (rukopis)*, I—II.

NAREDBA Br. 2

KOMANDANT VOJNE OBLASTI NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE ZA BANAT

18. oktobra 1944.

1) Od dana 18. oktobra 1944. godine uvodi se vojna vlast u svim nemačkim mestima.

2) Zabranjuje se svim Nemcima izlaz iz mesta bez specijalnog odobrenja komandanta dotičnog sela. Nemci se mogu puštati iz mesta samo na rad, s tim da se po povratku — svaki dan — javljaju Komandantu toga sela.

3) Nemci koji su napustili svoje kuće ne mogu se vratiti u iste. Takve Nemce treba odmah stavljati u logore i docnije predavati vojnom sudu.

4) Zabranjuje se nemački govor na javnim mestima.

² Trebalo je obuhvatiti i sačuvati imovinu nemačkog stanovništva koje se najvećim delom povuklo sa jedinicama Vermahta. Ivan Milutinović je izvestio maršala Tita u Vršcu da je privredna situacija u Banatu katastrofalna. Mreža narodne vlasti u vreme oslobođenja Banata je bila nerazvijena. Na 600.000 stanovnika u Banatu je bilo 4.000 boraca NOVJ, a među njima 350 članova Partije. Prema mađarskom stanovništvu zauzimao se rezervisan stav zbog saradnje sa Nemcima i činjenice da je Mađarska izgubila rat na strani Hitlera. Kvalifikacija u Naredbi „tuđinski element“ odnosila se kako na nemačko, tako i na mađarsko i rumunsko stanovništvo. Nacionalna osnova vlasti je u prvoj fazi bila sužena isključivo na slovensko stanovništvo. Proširivanje nacionalne osnove narodne vlasti, a samim tim i revolucionarne osnove na sve neslovenske narodnosti u Banatu, Bačkoj i Baranji, osim nemačke, bilo je najjači razlog ukidanja Vojne uprave u ovim oblastima pre završetka rata i pre oslobođenja Jugoslavije.

5) U svim vojnim i civilnim ustanovama uvodi se isključivo srpski i hrvatski jezik. U privatnoj prepisci manjinama se dozvoljava upotreba maternjeg jezika sem nemačkog.

6) Zabranjuje se Nemcima da nose naše ili sovjetske nacionalne znake.

7) Zabranjuje se Nemcima bilo kakav rad u javnim radnjama i ustanovama izuzev specijaliste kao radnika. Sve javne radnje, fabrike, industrijska i trgovačka preduzeća, koja su bila vlasništvo Nemaca prelaze pod kontrolu narodnooslobodilačkih odbora, odnosno vojne vlasti.

8) Svi nemački natpisi koji se još nalaze na zgradama ili u njima, moraju se skinuti u toku od 12 časova. Posle toga roka a za neizvršeno naređenje najstrožije će se kažnjavati, a Nemci i streljati.

9) Odredbe pod 1, 2, 3, 6 i 7 važe i za sva mesta gde su Mađari, Rumuni i pripadnici drugih narodnosti, ako su ovi bili ili su i sada protivnici NO pokreta.

10) U sva nemačka mesta, a u mađarska i rumunska gde to bude potrebno, postavljaju se vojni komandanti sa određenim partizanskim stražama koji će biti podređeni Komandantu područja i izvršavati isključivo njegova naređenja ili naređenja koja neposredno bude davao Komandant vojne oblasti...

G. Malović, n. r., II—V.

TITO — JOVANU VESELINOVU

3. februara 1945.

Vojna uprava će se ukinuti. Umesto nje formiraće se Korpusna vojna oblast za Vojvodinu koja će biti neposredno pod Vrhovnim štabom. Korpusna vojna oblast imaće kao osnovni zadatak organizaciju i učvršćenje vojno-pozadinske vlasti, unutrašnje obezbeđenje oblasti, vršenje svih pozadinskih službi za pomoć i snabdevanje jedinica na frontu, mobilizaciju, pograničnu stražu i sve ostalo što spada u nadležnosti jedne korpusne oblasti sa samostalnijom ulogom. Predložite odmah za komandu Korpusne vojne oblasti komandanta, komesara i načelnika štaba. Radi vašeg naročitog zadatka i samostalnije uloge imaćete sledeće odseke: Ekonomski, Saobraćajni, Mobilizacijski, Sanitetski, Propagandni, Obaveštajni, Personalni, Građevinski, Tehnički za naoružanje, Veterinarski, Odsek za zaštitu naroda i Oblasni vojni sud. Hitno odgovorite.

V. Dedijer, n.d., 1133.

ODLUKA ZAVNO SANDŽAKA O RASPUŠTANJU

Novi Pazar, 29. marta 1945.

Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka na svojoj skupštini od 29. marta 1945. g. u Novom Pazaru.

K O N S T A T U J E

1) Da su srezovi Pribojski, Mileševski, Zlatarski, Sjenički, Deževski i Štavički poslije Balkanskog rata a prije stvaranja centralističke Jugoslavije pripadali Srbiji, a srezovi Pljevaljski (sa bivšim Boljanić-

kim) i Bjelopoljski (sa bivšim Lozanskim) Crnoj Gori. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka ne vidi nikakva razloga da tako ne bude i danas kada se na osnovu odluka Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 29. novembra 1943. god. izgrađuje nova demokratska federativna Jugoslavija.

2) Da na osnivačkoj skupštini ovoga vijeća koja je održana 20. novembra 1943. g. u Pljevljima, niti docnije, nije postavljen zahtjev za poseban položaj Sandžaka u budućoj državi.

Stoga Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka po saslušanju o statusu Sandžaka u našoj novoj državi i nakon iscrpne diskusije po ovom pitanju

O d l u č u j e :

1. Da srezovi Pribojski, Mileševski, Zlatarski, Sjenički, Deževski i Stavički pripadnu federalnoj Srbiji, a srezovi Pljevaljski (sa biv. Bo-ljaničkim) i Bjelopoljski (sa biv. Lozanskim) Crnoj Gori;

2) Da se Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka odmah raspusti;

3. Da dosadašnji vijećnici srezova Pribojskog, Mileševskog, Zla-tarskog, Deževskog i Štavičkog odmah održe skupštine i izaberu privremeni okružni izvršni narodnooslobodilački odbor;

4. Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja San-džaka pretaće da funkcioniše pošto se ova odluka spovede u djelo;

5. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka moli Pred-sjedništvo Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, An-tifašističku skupštinu narodnog oslobođenja Srbije i Crnogorsku anti-fašističku skupštinu narodnog oslobođenja da ovu odluku privedu u djelo.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka

Izvršni odbor:

Članovi:

Miloje Dobrašinović, s.r.

I Potpredsjednik,

Jakša Bogdanović, s.r.

Murat Šećeragić, s.r.

Mišo Pavićević, s.r.

Edib Hasanagić, s.r.

II Potpredsjednik,

Marinko Golubović, s.r.

Dušan Ivović, s.r.

Zivko žižić, s.r.³

Zasedanje Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije i Na-rodne skupštine Srbije, (7—9. IV 1945. i 26—27. VII 1946), Beograd, 1947, 7—8.

³ Položaj Sandžaka je raspravljen u Predsedništvu AVNOJ-a. Marko Vujačić se zalagao da se Sandžak sa oba „Dukađina“ (Kosovo i Metohija) dà Crnoj Gori; Sreten Vukosavljević nije bio za održanje Sandžaka kao celine, ali je isticao da ne treba ni žuriti; Edvard Kardelj i Sreten Žujović su bili za likvidaciju Sandžaka; kao jedinice. Određeni su Moša Pijade, Mile Peruničić i dr Rade Pribićević da idu na sednici ZAVNO Sandžaka gde je trebalo doneti odluku. Odluka o deobi San-džaka doneta je bez konsultacije naroda, a deo političkih rukovodilaca je smatrao da je time učinjena politička greška i ovu odluku nisu sproveli.

DISKUSIJA JOVANA VESELINOVA NA VII POKRAJINSKOJ KONFERENCIJI KPJ ZA VOJVODINU

Novi Sad, 5. i 6. aprila 1945.

... Mi smo požurili sa sazivanjem ove konferencije zbog toga što treba da se reši i pitanje autonomne Vojvodine, pitanje kojoj će ona federalnoj jedinici da pripadne. To se pitanje ne može odugovlačiti jer bi bilo štetno i za nas. Već iz nacionalnog sastava Vojvodine jasno se vidi da naša Vojvodina treba da bude (u) sklopu federalne Srbije, jer Srbi čine relativnu većinu u Vojvodini. To pitanje će biti verovatno brzo rešeno. Mi ćemo morati da sazovemo skupštinu koja će dati o tome deklaraciju. Već sutra se sastaje Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine koji će izabrati delegaciju za II zasedanje Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije. Oni će na tome zasedanju biti nešto više nego gosti, i oni će tom prilikom dati jednu jasniju izjavu u pogledu položaja Vojvodine prema Srbiji.

Mi smo ovu pokrajinsku konferenciju požurili zbog toga što će se sredinom ovog meseca održati Kongres Partije Srbije. I naša partijska organizacija Vojvodine biće povezana sa Partijom Srbije. Mi ćemo izabrati 40—50 drugova koje ćemo poslati na taj kongres...

Lj. Vasilic, *Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu 1941—1945*,
Novi Sad—Sremski Karlovci, 1971, 502.

REZOLUCIJA VII POKRAJINSKE KONFERENCIJE KPJ ZA VOJVODINU

6. aprila 1945.

iii

Konferencija se jednodušno izjašnjava za uključenje autonomne Vojvodine u federalnu Srbiju. A to znači da će od sada i naše partijske organizacije biti u sklopu KP Srbije. Ovakvo rešenje pitanja Vojvodine najbolje odgovara interesima naroda Vojvodine i interesima čitave naše nove Titove Jugoslavije.

Isto, 571.

REZOLUCIJA ANTIFAŠISTIČKE SKUPŠTINE NARODNOG OSLOBOĐENJA SRBIJE

8. aprila 1945.

Skupština toplo pozdravlja jednodušnu odluku GNOOV-a da Vojvodina kao autonomna pokrajina treba da bude sastavni deo federalne jedinice Srbije, i da će biti sazvana pokrajinska narodna skupština Vojvodine koja će o tome doneti formalnu merodavnu odluku i izabrati poslanike Vojvodine za narodnu skupštinu Srbije i dopuniti broj svojih poslanika u AVNOJ-u. Iz same odluke GNOOV-a i iz govora vođe delegacije skupština je stekla puno uverenje da ova odluka odgovara želji svih narodnosti u Vojvodini. Skupština priznaje potrebu da Vojvodina u okviru demokratske Srbije ima položaj jedne autonomne pokrajine. Skupština takođe u potpunosti stoji na stanovištu GNOOV-a u

pogledu ravnopravnosti Srba, Hrvata, Slovaka i Rusina, kao i na stanovništvu priznavanja prava nacionalnim manjinama. Mađarsko stanovništvo uživaće kao starosedelačko stanovništvo sva građanska prava. Biće kažnjeni samo zločinci i sluge Hortijevog okupatorskog režima.

Skupština, isto tako, odobrava stav GNOOV-a u odnosu na nemačko stanovništvo, koje je u svojoj celini bilo u službi nemačkog fašizma i kome više nema mesta u našoj zemlji, ali građanska prava uživaće oni Nemci koji su se borili u partizanskim odredima i u Jugoslovenskoj armiji ili su na drugi način pomagali narodnooslobodilačku borbu.. .

Zasedanje Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije i Narodne skupštine Srbije, Sten, beleške, knj. 2, 20.

GOVOR MARŠALA J. B. TITA NA OSNIVAČKOM KONGRESU KP SRBIJE

12. maja 1945.

.. .Kakva je naša nova Jugoslavija? Za nju se govori da je demokratska federativna Jugoslavija. Valja dobro shvatiti njenu suštinu. A tu duboku suštinu moraju razumjeti prvenstveno naši članovi partije jer komunisti, koji su bili za vrijeme borbe na čelu, u prvim redovima, gdje je bilo najopasnije, treba i sada da budu na čelu u izgradnji istinske federativne Jugoslavije. Mi imamo radi toga federativnu Jugoslaviju što postoji više naroda: Hrvati, Srbi, Slovenci, Makedonci, Crnogorci, imamo i Bosnu i Hercegovinu gde žive Hrvati, Srbi i Muslimani. Ali kada bi mi sada išli po liniji manjeg otpora, da svaki u svome okviru stvara jednu snažnu federalnu jedinicu, Hrvatsku, Srbiju itd. na račun druge, to bi bilo pogrešno. Mi stvaramo jednu državu — Jugoslaviju, u kojoj svaki narod ima svoja prava i potpunu ravnopravnost. U tome i jeste suština: da iz njih, iz više federalnih jedinica, stvorimo jednu snažnu jugoslovensku nacionalnu državu. Na tome se zasniva i ono drugo pitanje, druga zadaća — jedinstvo i bratstvo naroda Jugoslavije. Baš takvu državu, baš takvu Jugoslaviju, treba da sačuvamo. Uvijek će biti elemenata razdora. Baš zato komunisti Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i ostalih pokrajina, moraju biti ona spona koja će sačinjavati to jedinstvo i bratstvo. Oni moraju biti element koji će ujedinjavati sve u jednu cjelinu. Kod komunista se mora razvijati duboki smisao za internacionalizam. Voljeti svoju naciju, Hrvatsku ili Srbiju, ne znači negirati opću našu zemlju — Jugoslaviju. Naprotiv, voljeti svoju federalnu jedinicu — znači voljeti monolitnu Jugoslaviju. Prema tome, svi vi komunisti u Srbiji, a preko vas govorim i svim komunistima u Jugoslaviji, morate biti oni, koji će sprečavati svaki šovinizam. Stare ostavštine nacionalnog šovinizma nisu još iskorijenjeni. Mi smo tek pri početku iskorjenjivanja šovinizma. Ne smije biti pitanja: hoće li ovo ili ono selo pripasti ovoj ili onoj federalnoj jedinici, jer ono pripada čitavoj Jugoslaviji. Nije Trst samo slovenački, nego i jugoslovenski. Nije Rijeka samo Hrvatska, nego i jugoslovenska. Nije Beograd samo srpski, nego i jugoslovenski. Ovako treba postavljati te stvari....

Osnivački kongres KP Srbije, 8—12. V 1945 (Priredili: M. Borković i V. Glišić), Beograd, 1972, 210—211.

REZOLUCIJA PRVOG OSNIVAČKOG KONGRESA KOMUNISTIČKE PARTIJE SRBIJE

I

Odluka Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije o reorganizaciji partijskih organizacija Komunističke partije Jugoslavije u Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji u Komunističku partiju Srbije, označava krupan doprinos u jačanju i proširavanju rukovodeće uloge naše Partije u celokupnom društvenom i državnom životu ovih pokrajina.

Krupni uspesi koje je naša Partija postigla u toku narodno-oslobodilačkog rata, u prvom redu ostvarenje bratstva, jedinstva i ravnopravnosti među svim narodima Jugoslavije, jačanje partijskih organizacija u Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji dovelo je i omogućilo stvaranje Komunističke partije Srbije. Stvaranje Komunističke partije Srbije doprineće da se naše partijske organizacije još više učvrste i još tešnje povežu sa narodnim masama pod rukovodstvom Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.

Stvaranje Komunističke partije Srbije još jače potcrtava dužnosti i zadatke komunista Srbije prema najširim masama ne samo njihovim nacionalnim, već i prema njihovim ekonomskim i socijalnim težnjama, omogućava ostvarenje tih težnji u interesu najširih narodnih masa Srbije.

Stvaranje Komunističke partije Srbije jeste novi udarac po neprijateljima narodno-oslobodilačkog pokreta, koji su tvrdili da srpski narod nije ravnopravan sa ostalim narodima Jugoslavije.

II

Jačanje naše nove države demokratske federativne Jugoslavije, jeste najvažniji zadatak svih naroda koji u njoj žive. Zato se pred komunističkom partijom Srbije postavlja kao osnovni zadatak borba protiv šovinističkih i hegemonističkih tendencija i to uglavnom velikosrpskih, borba za bratski odnos među svim nacionalnim grupama koje žive u Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji, borba za najpotpunije ostvarenje nacionalnih prava svih nacionalnih manjina koje žive u Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji.

Istovremeno, Komunistička partija Srbije i dalje će se najodlučnije boriti za čuvanje bratstva, jedinstva i ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije...

Isto, 225—229.

MOLBA IZASLANIKA NARODA VOJVODINE ANTIFAŠISTIČKOM
VEĆU NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE DA DONESE
ODLUKU O PRIKLJUČENJU AUTONOMNE VOJVODINE
FEDERALNOJ SRBIJI

31. jula 1945.

Prva skupština izaslanika naroda Vojvodine pozdravlja i slaže se sa izjavom koju su delegati Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine dali na vanrednom zasedanju Narodne skupštine Srbije o prik-

ljučenju. Autonomne Vojvodine federalnoj Srbiji. Zato izaslanici naroda Vojvodine mole AVNOJ da izađe u susret željama naroda Vojvodine i da donese odluku o priključenju Autonomne Vojvodine federalnoj Srbiji.

U Novom Sadu, 31. jula 1945. godine

Prva skupština izaslanika naroda Vojvodine

Sekretar,
dr S. Kuzmanović, s.r.

Pretsednik,
A. Šević, s.r.

Zasedanje Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije i Narodne skupštine Srbije, Sten, beleške, knj. 2. 171—172.

ZAPOVEST OPERATIVNOG ŠTABA NOV I PO KOSOVA I METOHIJE ŠTABOVIMA PARTIZANSKIH JEDINICA

20. decembra 1944.

ZAPOVEST

Operativnog štaba NOV i PO Kosova i Metohije za 20. decem. 1944. za aktiviziranje naših jedinica u čišćenju od raznih bandi (Sekcija Kosova i Metohije razmera 1 : 100.000)

1. — Podaci o neprijatelju

Šiptarske bande su u opadanju. Za sad su defanzivne. Svi oni Šiptari koji nisu činili zločine hteli bi da se vrate svojim kućama jer vide razvoj situacije u našu korist. Većinom u manjim, a rede u većim grupama nalaze se u planinskim mestima uzimajući hranu iz sela. Naročito ih ima u srezu dreničkom, planini Čičavici, Žegovcu i planinskim selima oko Jezerca kao i padine Koznice.

četničke bande Žike Markovića nalaze se između Rogozne i Kozjaka. One su povezane sa reakcijom na našem terenu i imaju tendenciju da se preko naše teritorije prebace za Albaniju.

Sve ove bande iako male predstavljaju opasnost kako za naše vojne jedinice tako i za opšti poredak na Kosmetu, jer ometaju pravilan rad vojno-pozadinskih vlasti...

Prema prednjoj proceni situacije odlučujemo da se sve naše snage aktiviraju za uništenje neprijatelja. Sve jedinice razviće na svojim reonima plansku delatnost imajući pri tome punu inicijativu. Bande se moraju izolovati iz naroda, uništiti i omogućiti vojno-pozadinski rad na Kosovu i Metohiji. Pored toga mora se narod razoružati...

Postupak pri izvođenju datog naređenja:

Ne sme se dozvoliti slabljenje garnizona. Garnizoni moraju biti obezbeđeni. Dejstvo po bataljonima i četama. Ovo nije momentalna akcija nego niz neprekidnih smišljenih operacija do konačnog dokrajčivanja neprijatelja. Zato je neophodno organizovati poterna odeljenja i kontrolisati celu prostoriju. Koristiti bogato gerilsko iskustvo, kao i mesta gde se te bande mogu kriti. Jaka odeljenja moraju kontrolisati sva sela da bi te bande izolovali od naroda. Sa druge strane ne treba dozvoliti da se naše jedinice premore.

Pri pojavi neprijatelja biti oštar i nemilosrdan. Prema selima koja daju otpor ili pomoć bandama upotrebljavati represalije. Neprijate-

lji naše vojske i naroda moraju osetiti silu našeg oružja. U pogledu pojave većih bandi koje krstare ili su u prolazu odmah se povezati sa susednim jedinicama i zajedničkim snagama ih likvidirati. Granice reona ne smeju biti granice akcija i inicijative.

Sa druge strane prema masama treba dostojno reprezentovati ime Titove vojske. Mora se praviti razlika između zločinaca i poštenih ljudi. Poštene pozvati u naše jedinice da dođu sa oružjem. One koji neće u vojsku razoružavati. Imati u vidu da ceo narod ima puške, a naoružanje naših jedinica je od prvostepenog značaja.

Ne sme se desiti nikakva povreda privatne svojine. Svaku povredu privatne svojine smatrati kao krađu i oštro kažnjavati. O ovakvom slučaju lično nas izvestite kao i merama koje ste preduzeli.

Pazite na međusobni odnos vojnika Srba i Šiptara unutar naših jedinica. Mase moraju preko vojske videti bratstvo naroda Jugoslavije.

Razviti političku delatnost kod naroda.

Pomoći svim silama učvršćivanje naše narodne vlasti. Ukazivati štabovima i vojnicima na pravilan odnos prema vlastima..⁴

V. Dedijer, *Novi prilozi za biografiju J. B. Tita*, 2, 1122—4.

⁴ Nemci su se na Kosovu naslanjali na 21. SS-diviziju „Skenderbeg”. U prvoj polovini 1943. bila je obrazovana 13. SS-divizija, poznata kao „Handžar divir zija”. Iz sastava „Handžar divizije” upućen je maja 1944. u Tiranu puk Albanaca kao jezgro 21. SS-divizije „Skenderbeg”. Divizija je bila stacionirana na Kosovu i Metohiji sa sedištem u Prizrenu. Ljudstvo za diviziju našlo se na području Peći, Prizrena, Prištine i Debra, a kasnije Tetova i dela južne Srbije. Divizija je počinila zverstva u zapadnoj Makedoniji, Srbiji i Crnoj Gori. Nalazila se u sastavu 21. armijskog korpusa čija je komanda bila u Tirani. Učestvujući u borbama poznatim kao „Andrijevačka operacija” (Draufgenger), njeni pripadnici izvršili su zverski zločin u selu Velika pobivši 428 nemoćnih lica. Pored divizije koja se osipala, postojale su jake snage albanske milicije koje je stvorio Džafer Deva. Pukovska grupa „Skenderbeg” napustila sa Nemicima Kosovo i odstupala do Maribora. Na dan 1. oktobra 1944. u diviziji je bilo oko 4.000 vojnika. Druge albanske snage (vulnetari, balisti i drugi) šttili su takođe odstupanje nemačkih trupa preko Kosova. Oko 6.000 vulnetara je učestvovalo u borbama nalazeći se u središtu između dveju nemačkih grupa. U jednom izveštaju nemačke komande za Jugoistok kaže se da su se „Albanci sa Kosova za poslednjih nekoliko nedelja borili vrlo uspešno i imaju svoj udeo u uspešnoj odbrani. Nacionalno albansko vodstvo obećalo je da će nastaviti borbu po odlasku nemačkih snaga. Poslednje uporište čine albanske planine severoistočno od Skadra. Otuda će se rukovoditi ofanzivan gerilski rat protiv komunizma i bugarsko-sovjetskih okupacija. Oslanjajući se na području domovine, na Albance koji se nisu jako eksponirali, obezbediće se služba veze, sabotaze i podrivačke aktivnosti.” Krajem leta 1944. rukovodstvo Druge prizrenske lige donelo je odluku da se formacija Kosovskog puka podeli na četiri dela. Proglašena je opšta mobilizacija sa pozivom na odbranu etničkih granica „Velike Albanije”. Snage NOVJ, NOV Albanije i Bugarske armije oslobodile su Kosovo i Metohiju između 17. i 23. novembra 1944. godine. Kao početak kontrarevolucije uzima se 2. decembar 1944, kada su balisti izvršili napad na Uroševac. (P. Dželetović Ivanov, *21. SS-divizija Skenderbeg*, Beograd, 1987, 129—140, 231—249)

Pored odmetničkih balističkih bandi, koje je organizovao okupator pre povlačenja, na Kosovu su delovali kontrarevolucionarni komiteti koji su širili duh otpora, razvijali propagandu o „Velikoj Albaniji”, suprotstavljali se narodnoj vlasti, uticali i podstrekavali na dezerterstvo. Masovna kontrarevolucionarna pobuna izbila je prilikom pokušaja mobilizacije.

Kontrarevolucionarnim ustankom na Kosovu i Metohiji rukovodila je Druge prizrenska liga formirana posle kapitulacije Italije. Osnivačka skupština Druge prizrenske lige je održana u Prizrenu 16. septembra 1943. godine. Na osnivačkoj skupštini ponovo je proglašena Velika Albanija, ali sada pod nemačkim pokroviteljstvom. Za predsednika Centralnog komiteta Druge prizrenske lige je izabran Redžep Mitrovica, koga je kasnije smenio Bedri Pejani, a ovog Džafer Deva. Liga se

TITOVA NAREDBA O NAIMENOVANJU KOMANDE VOJNE UPRAVE NA KOSOVU

8. februara 1945.

Po ukazanoj potrebi,

n a r e đ u j e m :

1. Da se u Kosovu i Metohiji zavede i uspostavi Vojna uprava, koja će biti organ vojno-državne vlasti u pomenutoj oblasti.

2. Za komandanta vojne uprave Kosova i Metohije postavljam pukovnika Sava Drljevića, komandanta Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju.

Za političkog komesara postavljam potpukovnika Dura Medenicu, političkog komesara Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju.

Pukovnik Savo Drljević i potpukovnik Đuro Medenica vršiće ovu dužnost uz svoju redovnu dužnost u operativnom štabu.

3. Za komandanta Vojne oblasti Kosova i Metohije postavljam pukovnika Nikolu Božanića.

Komanda vojne oblasti je neposredno potčinjeni organ Vojnoj upravi, odnosno Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju.

Isto, 1134—5.

TITO — OPERATIVNOM ŠTABU ZA KOSOVO I METOHIJU

8. februara 1945.

Po ukazanoj službenoj potrebi,

N a r e đ u j e m :

1. Pod neposrednu komandu Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju potpadaju kao organske jedinice štaba:

borila za etnički čisto Kosovo, očuvanje stečenih pozicija u ratu na račun slovenskog stanovništva, život Kosova u sastavu Velike Albanije, borbu protiv NOVJ. Predsednik Centralnog komiteta je 29. marta 1944. tražio saglasnost Nemaca za militarizaciju Kosova. U pismu upućenom Rajhsfireru SS Himleru Bedri Pejani je tražio: „Ova militarizacija ima za cilj podizanje jedne armije jačine 120.000—150.000 boraca voljnih da ratuju, a koja bi bila sposobna da sa uspehom primi na sebe borbu protiv srpsko-crnogorskih partizana za celo vreme trajanja sadašnjeg rata. Ona bi bila sposobna da brani stvar Albanaca pod svim okolnostima koje bi se posle rata mogle pojaviti usled teškog i opasnog stanja." (Spasoje Đarković, n.d., 121—124) Oružane snage Druge prizrenske lige su branile Kosovo i Metohiju od NOVJ, a posle oslobođenja oblasti nosile kontrarevolucionarni ustanak. Balisti su 2. decembra 1944. napali Uroševac a 23. decembra Gnjilane. Usled zaoštavanja situacije krajem januara 1945. i masovnosti ustaničkih snaga Vrhovni štab NOV i POJ zaveo je početkom februara 1945. na Kosovu i Metohiji vojnu upravu. Šaban Poluža iz Drenice počeo je januara 1945. mobilizaciju „Šiptara" u Drenici, u vučitrnskom i labskom srezu. Drugu veliku grupu odmetnika predvodio je Adem Voća. Teške borbe vođene su u Drenici i na planini čičevici. Ujedinjene grupe Šabana Poluže i Memeda Gređice brojale su u to vreme preko 8.000 odmetnika. Grupa Adema Voće pokušala je u noći 26/27. januara 1945. da zauzme Kosovsku Mitrovicu, ali u tome nije uspeła.

Pobuna se morala slamati vojnom silom. Mada ugušena, ona je davala pečat celokupnom životu na Kosovu u prvoj polovini 1945. Zaostale balističke bande, koje nisu uspele da se prebace u Grčku, zadržale su se na skrovitim planinskim mestima i ugrožavale novi poredak. Balisti su mučki ubili Miladina Popovića, sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju. Računali su da će ubistvom istaknutog jugoslovenskog rukovodioca obezglaviti partijsku organizaciju na Kosovu i Metohiji. CK KPJ je za sekretara Oblasnog komiteta odredio Doka Pajkovića, člana PK KPJ za Crnu Goru.

1. — Kosovska divizija,
2. — Crnogorska operativna grupa od dve brigade,
3. — 46. srpska divizija.

2. Operativni štab Kosova i Metohije pojačaće Crnogorsku operativnu grupu sa jednom brigadom sa Kosova i Metohije i formirati diviziju. Na taj način Operativni štab Kosova i Metohije imaće tri divizije, koje treba da broje ukupno do 30.000 boraca...

Isto, 1140.

REZOLUCIJA OBLASNE NARODNE SKUPŠTINE KOSOVA I METOHIJE

9. jula 1945.

... Usled teških prilika, koje su pre jednu i po godinu vladale u oblasti, nije stanovništvo ove oblasti imalo mogućnosti da bude predstavljeno na drugom zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Jajcu novembra 1943. godine. Zbog toga narod ove oblasti, preko svoje slobodno izabrane Oblasne skupštine može tek sada da izrazi na slobodan način svoju potpunu saglasnost sa istorijskim odlukama AVNOJ-a, kojima je bio udaren čvrst temelj novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji i slobodi i ravnopravnosti njenih naroda i nacionalnih manjina.

Oblasna narodna skupština Kosova i Metohije jednodušno izjavljuje da stanovništvo ove oblasti, isto kao i svi narodi Jugoslavije nije nikada priznalo raskomadanje svoje oblasti izvršeno od okupatora, niti raskomadanje Jugoslavije, te daje izraza želji celokupnog stanovništva oblasti da ova bude priključena federalnoj Srbiji kao njen sastavni deo. Narod ove oblasti uveren je da će u narodnoj vladi Srbije naći punu zaštitu, te da će od narodne vlasti cele Jugoslavije biti svesrdno pomognut u svom političkom, nacionalnom, ekonomskom i kulturnom podizanju, a pretstavnici oblasti u Narodnoj skupštini Srbije i u AVNOJ-u doprineće svim svojim silama izgradnji demokratske Srbije i Demokratske Federativne Jugoslavije.

Narodni Odbor Autonomne Kosovo-Metohijske oblasti, 1943—1953.
Priština, 1955.